

وجوه اجتماعی مدیریت جامع سیلاب و مشارکت ذی‌نفعان در آن

ژنو، سوئیس

۲۰۰۶

برنامه ویژه مدیریت سیلاب

سازمان جهانی بهداشت

ترجمه آریا متین

پایت سازمان جهانی بهداشت

پایت سازمان جهانی بهداشت

پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
انستیتو برای مطالعات اجتماعی و فرهنگی

وجوه اجتماعی مدیریت جامع سیلاب و مشارکت ذی نفعان در آن

سازمان جهانی هواشناسی: برنامه ویژه مدیریت سیلاب

سیرجم: آریا متین

ناشر: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی به سفارش هیئت ویژه گزارش ملی سیلاب‌ها

(کارگروه اجتماعی، فرهنگی و رسانه)

ترجمه: مجرمه شگاه بوم‌شناختی: جبار رحمانی

ویراستار: محبومه احمدی

محرران: محبومه احمدی، جواد

چاپ: تابستان ۱۳۸۸

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۳۲۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۶-۰۲۳-۱

نشانی: تهران، خیابان پاسداران، پلاک ۱۰، پست‌کد ۱۹۶۱۴، تلفن: ۲۲۵۷۰۷۷۷

سایت: www.iscs.ac.ir

پست الکترونیکی: info@iscs.ac.ir

کلیه آثار منتشره این پژوهشکده در جهت ایجاد فضای آزاد علمی و نظر شخصی نویسندگان محترم آن است و لزوماً مورد تأیید پژوهشکده نیست.

عنوان و نام پدیدآور: وجوه اجتماعی مدیریت جامع سیلاب و مشارکت ذی نفعان در آن، نو، سوئیس اوت

۴۰۰۶: برنامه ویژه مدیریت سیلاب WMO no 1008 / ترجمه: مجرمه شگاه بوم‌شناختی: جبار رحمانی؛ به سفارش هیئت ویژه گزارش

ملی سیلاب‌ها (کارگروه اجتماعی، فرهنگی و رسانه).

مشخصات نشر: تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری: ۲۳۶ ص. جدول (بخشی‌زنگی): ۲۱/۵×۱۴/۵

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۶-۰۲۳-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: Social aspects of stakeholder involvement in integrated flood management, [2006].

یادداشت: کتابخانه.

یادداشت: نمایه.

عنوان دیگر: برنامه ویژه مدیریت سیلاب WMO no 1008.

موضوع: سیل -- مهار -- مشارکت شهروندان

موضوع: Flood control -- Citizen participation

شناسه افزوده: متین، آریا، ۱۳۵۰ - مترجم

شناسه افزوده: هیات ویژه گزارش ملی سیلاب‌ها. کارگروه اجتماعی، فرهنگی و رسانه

شناسه افزوده: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

شناسه افزوده: Institute for Social and Cultural Studies

رده بندی کنگره: TC ۵۳۰

رده بندی دیویی: ۳۶۲/۳۹۳

شماره کتابشناسی ملی: ۵۷۸۹۲۵۱

فهرست مطالب

۷	 دیباچه پژوهشگر
۱۱	 پیشگفتار
۱۵	 چکیده متن
۲۹	 مقدمه
۳۰	 از کنترل سیلاب تا مدیریت جامع سیلاب
۳۳	 هدف و چشم‌انداز این مقاله و مخاطب هدف آن
	 پیوندهایی به سری کتاب‌های «سیاست مدیریت سیلاب» ذیل برنامه وابسته مدیریت
۳۷	 سیلاب (APFM)
۳۹	 فصل اول: مردم و سیلاب
۳۹	 ۱.۱. ماهیت و علل سیلاب
۴۱	 ۱.۲. اثرات مثبت و منفی سیل
۴۹	 ۱.۳. شناخت ریسک‌های سیل
۵۲	 ۱.۴. درک ریسک
۵۵	 ۱.۵. درک آسیب‌پذیری
۶۳	 فصل دوم: وجوه یا جنبه‌های اجتماعی کاهش ریسک سیل
۶۳	 ۲.۱. کاهش [ریسک] مواجهه [با سیل]
۷۹	 ۲.۲. مدیریت اضطراری سیل

۲,۳	کاهش آسیب‌پذیری و ارتقای تاب‌آوری	۹۵
فصل سوم	مشارکت ذی‌نفعان در مدیریت جامع سیلاب	۱۰۳
۳,۱	مشارکت ذی‌نفعان در مدیریت سیل	۱۰۴
۳,۲	برنامه‌ریزی مشارکتی: واکنش به چالش	۱۱۶
۳,۳	ساختارهای نهادی	۱۳۳
۳,۴	آموزش درس‌هایی از برنامه‌ریزی مشارکتی در سایر بخش‌ها	۱۴۲
فصل چهارم	ارتقای مشارکت ذی‌نفعان	۱۵۱
۴,۱	فرصت‌ها	۱۵۲
۴	چالش‌ها	۱۵۴
۳	ظرفیت‌سازی ذی‌نفعان	۱۵۹
۴,۴	چارچوب قانونی و نهادی	۱۶۸
ضمیمه ۱	انواع سیل و اثرات آن	۱۷۷
ضمیمه ۲	ذی‌نفعان در مدیریت جامع سیل	۱۸۳
ضمیمه ۳	اصول راهنمای مشارکت توسعه‌آسای در زمینه مدیریت مؤثر سیل	۱۹۳
منابع اصطلاح‌شناسی		۲۰۵
نمایه		۲۲۵

دیباچه پژوهشکده

مخاطرات بحران‌های زیست محیطی، بخشی غیر قابل انکار و مهم از شرایط زندگی در سراسر جهان ما است. تجربه تاریخی ایرانیان وجود مجموعه به هم پیوسته‌ای از دانش‌ها، مهارت‌ها و تکنولوژی‌ها به همراه مشارکت فعالانه و خلاقانه ذمه‌مان مختلف برای مواجهه با این بحران‌های طبیعی و مهار و پیشگیری از آنها بوده است. آنچه در جوامع بحران خیزی مانند ایران اهمیت دارد، ریشه‌یابی این دانش‌ها و مهارت‌های فنی با مشارکت‌های مدنی و مردمی، نهادسازی برای مدیریت بحران‌های زیست محیطی است.

سیلاب‌های بهار ۱۳۹۸ تجربه‌ای چندوجهی بر سه فرست‌ها و چالش‌هایی جدی را در پیش روی جامعه ایرانی قرار داد. سه چالش عمده‌ای که این سیلاب‌ها آنها را برجسته‌تر کرد عبارتند از: (۱) غفلت از نظم طبیعت و بی‌توجهی به خرد تاریخی مردم ایران در رابطه با زیست بوم خودشان، در سیاست‌گذاری‌ها و مدیریت امروز ما امر متداولی است. (۲) ایدئولوژی توسعه آمرانه در ایران مدرن همراه با بی‌توجهی به دانش علمی و مدیریت بحران در تجربه‌های جهانی،

منجر به سست شدن بخش زیادی از زیرساخت‌های زیست محیطی جامعه ایران شده است. (۳) محدود کردن امکان تصمیم‌سازی به نهادهای خاص قدرت و عدم توجه به زمینه‌های مشارکت‌های مدنی و مردمی، مانع از مدیریت موفق بحران‌های زیست محیطی و منابع طبیعی شده است. در نتیجه مساله منابع طبیعی و عرصه‌های زیست محیطی به یکی از حیاتی‌ترین مساله‌ها و چالش‌های جامعه معاصر ایران تبدیل شده است. بحران‌هایی که حول خشکسالی، سیلاب‌ها، آلودگی هوا، ریزگردها، انقراض گونه‌های گیاهی و جانوری، در جریان هستند، به خوبی نشان می‌دهند که مساله نه در ضیعت، بلکه در مداخله غیرمنطقی و مخرب انسان در طبیعت شکل گرفته است. تعبیری دیگر مساله اصلی در خود انسان ایرانی است و هدف اصلی جامعه برنامه‌ریزی‌ها، نه تغییر طبیعت بلکه تغییر رفتار و ذهنیت انسان است. در مواجهه با طبیعت باید باشد.

از سوی دیگر تجربه فراگیر سیلاب‌ها نشان دهنده فرصت‌ها و پتانسیل‌هایی است که مهمترین آنها، لزوم حضور نهادهای اجتماعی و مدنی یا ذینفعان برای مدیریت بحران‌ها است. تصمیم‌سازی‌ها و مدیریت بحران در حضور ذی‌نفعان، در بلند مدت محکوم به شکست بوده و هست. در همین راستا نیز حسب تجربه جهانی در کتاب منتشر شده از سوی سازمان جهانی هواشناسی، می‌توان همسو با آن گفت که: "به همین دلیل، نه تنها گزینه‌های مدیریت سیلاب باید از منظر فنی مناسب باشند، بلکه باید موضوعات اجتماعی- سیاسی وسیع‌تری را در تدوین آنها مدنظر قرار داد. لزوم رسیدگی به دغدغه‌های اجتماعی و مشارکت متخصصان و جامعه مدنی در فرایند تصمیم‌گیری، در

«مدیریت جامع سیلاب» [یا IFM] نقش کلیدی دارد. این دغدغه‌ها را می‌توان از طریق مشارکت فعال همه ذی‌نفعان از جمله جامعه مدنی در سطوح و مراحل متنوع تصمیم‌گیری و از طریق اجرای اقدامات مدیریت سیلاب رفع کرد.»

در این راستا پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی (در راستای میز تخصصی دانشگاه بوم‌شناختی) با همکاری ارزشمند کارگروه فرهنگی، اجتماعی و رسانه در هیأت ویژه گزارش ملی سیلاب، به دنبال ترویج منابع علمی از تجارب جهانی مدیریت بحران‌های زیست محیطی و ایجاد بستری برای گفتگوهای تخصصی ملی در این زمینه و ایجاد بستر مشارکت بیشتر ذی‌نفعان در تصمیم‌سازی‌ها بوده است. در این راستا کتاب حاضر در جلسه کارگروه فرهنگی، اجتماعی و رسانه هیئت ویژه، به ریاست جناب آقای دکتر هادی خانیکی معرفی گردید و فضل آن متعلق به دکتر علیقلی مشایخی به جهت معرفی کتاب در جلسه مرکزی هیئت ویژه به ریاست جناب آقای دکتر محمود نیلی احمدآبادی رئیس محترم دانشگاه تهران و پیشنهاد آن توسط دکتر محمد فاضلی در جلسه کارگروه بود. دلیل وجود میز تخصصی مذکور در پژوهشکده ترجمه اثر در دستور کار قرار گرفت و توسط مترجم ارجمند جناب آقای آریا متین در اسرع وقت انجام شد. به نوبه خود از تمام عزیزان فوق‌الذکر و جناب آقای دکتر جبار رحمانی مسئول میز تخصصی مذکور سپاسگزاری می‌نمایم.

حسین میرزایی

رئیس پژوهشکده و مشاور عالی کارگروه فرهنگی و

اجتماعی و رسانه هیئت ویژه